

Sylwia Wojtczak

ORCID: 0000-0002-2216-3631

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

sylwiasiwak@wp.pl

Polityka społeczna wobec ludzi starych w Polsce — uwarunkowania, rozwój i kierunki zmian

Artykuł nadesłany: 12.12.2018; artykuł zaakceptowany: 11.09.2019

Kody klasyfikacji JEL: G28, H53, J24

Keywords: social policy, the elderly, Poland

Abstract

Social policy toward old people in Poland — conditions, development and directions of changes

Social policy shapes people's living conditions. In the era of dynamic demographic changes, especially the aging of the population observed in Poland and across the world, the activity of the state focused on improving the quality of life of the elderly is particularly important. Population aging is a demographic process of increasing the proportion of older people while reducing the proportion of children in the society of a given country. Elderly people will continue to be a part of society, mainly due to the progress of civilization, advances in modern medicine and the popularization of so-called healthy living.

Social policy toward the elderly should not be limited to managing the social security system and social welfare. Effective use of human and social capital of the elderly will be a growing challenge for this policy, and for senior citizens — spending satisfactorily the last years of one's life. However, for some senior citizens, old age means or will mean poverty and living on the margins of civil society.

The Ministry of Family, Labor and Social Policy is responsible for the social policy of people in Poland, offering for example in the years 2014–2020 to senior citizens such programs as “Senior +”, the Government Program for Social Activity of the Elderly (ASOS) or “Care 75+.” Each of the above programs have appropriate criteria that must be met to be able to use them. Are older people eager to use them, or are the effects of these programs already visible?

This study will attempt to answer the above questions. The main purpose of the article is to diagnose and analyze selected government programs targeted at older people. In addition, perspectives for changes in social policy toward older people in Poland will be determined.

Wstęp

W Polsce osoby w wieku 60 lat i więcej to populacja licząca ponad 9 mln. Zwiększająca się liczba i odsetek ludzi starszych związane są z wydłużaniem się życia ludzkiego. Starzenie się populacji to jedno z najważniejszych współczesnych wyzwań społeczno-ekonomicznych (Worach-Kardas, 2016, 325). Co innego oznacza jednak starzenie się, a co innego starość. Pierwszy przypadek to zjawisko dynamiczne z pewnym procesem, natomiast w drugim mamy do czynienia ze zjawiskiem typu statycznego, aczkolwiek związek obu nadal jest ścisły, jako że starzenie się prowadzi do starości (Rosset, 1959, 10).

Głównym celem artykułu jest diagnoza i analiza wybranych programów rządowych skierowanych do osób starszych. Czy osoby starsze chętnie z nich korzystają, czy efekty tych programów są już widoczne? W niniejszym opracowaniu podjęta zostanie próba odpowiedzi na te pytania. Ponadto określone zostaną perspektywy zmian polityki społecznej wobec ludzi starych w Polsce.

Polityka społeczna w Polsce

„Polityka społeczna” jest pewnym rodzajem polityki, który można odróżnić od innych jej rodzajów. Rozumienie podziału na społeczną i niespołeczną bądź bardziej i mniej społeczną daje podstawę wyjaśnienia pojęcia „polityka społeczna”. Sam termin „polityka” jest złożony i wieloznaczny. To walka o zdobycie władzy nad państwem, jej utrzymanie, utrwalenie oraz powiększenie. „Państwo” jest tutaj z kolei rozumiane jako szczególnego rodzaju organizacja o charakterze terytorialnym, obejmująca wszystkich, którzy mieszkają na danym obszarze. Pełna władza nad państwem oznacza możliwość dowolnego kształtowania tej organizacji, lecz władza nad państwem to także władza nad jego obywatelami. Władza nad państwem jest uznawana za centralny element polityki i ma dwa wyraźnie odrębne aspekty:

1. politykowanie, w którym władza jest celem;
2. rządzenie, w którym jest ona środkiem lub instrumentem do realizacji innych celów.

Skuteczne politykowanie daje władzę nad państwem, natomiast skuteczne rządzenie to osiągnięcie za jej pomocą czegoś innego (Szarfenberg, 2007, 21–22).

W polskiej literaturze można znaleźć wiele definicji polityki społecznej. Pojęcie to należy odnosić zarówno do dyscypliny naukowej, jak i praktycznej działalności uprawnionych do tego podmiotów realizujących jej zadania. Polityka społeczna jako dyscyplina naukowa to nauka teorii oraz określenie metodologii i metod badawczych zajmujących się zagadnieniem potrzeb materialnych i duchowych człowieka, jak też grup społecznych na określonym etapie rozwojowym państw z uwzględnieniem geofizycznych i kulturowych uwarunkowań (Turnowiecki, 2008, 8). Według *Małej encyklopedii polityka społeczna* to celowa dzia-

łałość państwa i innych instytucji publicznych w dziedzinie kształtowania optymalnych warunków życia i pracy ludności oraz stosunków międzyludzkich. To również nauka o celowym oddziaływaniu na układ stosunków społecznych i przekształcaniu warunków życia ludności (*Mała encyklopedia*, 1995, 668–669). Warto wskazać także definicję zaproponowaną przez J. Auleytnera (Auleytner, Głębicka, 2000, 16), którego zdaniem polityka społeczna to działalność państwa, samorządów i organizacji pozarządowych, której celem jest poprawa położenia materialnego, asekuracja przed ryzykiem życiowym oraz wyrównanie szans życiowych grup społeczeństwa ekonomicznie i socjalnie najsłabszych. Z kolei R. Szarfenberg (2007, 34) stwierdził, iż polityka społeczna jest rodzajem polityki publicznej i wiąże się z instrumentalnym wykorzystywaniem władzy w państwie do osiągania wszechstronnego dobrobytu wszystkich obywateli, z uwzględnieniem nierówności socjalno-ekonomicznych oraz nierówności władzy między różnymi grupami obywateli. Podobne podejście prezentuje A. Kurzynowski (2002, 11), który przez pojęcie polityki społecznej rozumie działalność państwa, samorządów i organizacji pozarządowych, zmierzających do kształtowania ogólnych warunków pracy i bytu ludności, prorozwojowych struktur społecznych, jak też stosunków społecznych opartych na równości, sprawiedliwości społecznej oraz sprzyjających zaspokajaniu potrzeb społecznych na dostępnym poziomie.

Definiując politykę społeczną jako działalność praktyczną, można podać teorię J. Rosnera, który przez termin ten rozumie działalność państwa i organizacji społecznych w dziedzinie kształtowania warunków bytu i pracy, zmierzających do optymalnego zaspokojenia indywidualnych i społecznych potrzeb. Natomiast K. Secomski określał praktyczną politykę społeczną jako działalność praktyczną jej podmiotów, zmierzającą do najbardziej efektywnego wykorzystania środków materialnych w celu podniesienia poziomu życia ludności, a także rozbudowy urządzeń socjalnych, zakładając stałe polepszenie i stymulowanie korzystnych zmian w zakresie wszechstronnego zaspokajania potrzeb indywidualnych i społecznych (Turnowiecki, 2008, 9–10). Z kolei W. Szubert (1979, 30) określa politykę społeczną jako celowe oddziaływanie państwa, związków zawodowych i innych organizacji na istniejący układ stosunków społecznych, zmierzające do poprawy warunków bytu i pracy szerokich warstw ludności, usuwania nierówności społecznych oraz podnoszenie kultury życia. Odmienne politykę społeczną definiuje M. Olędzki (1978, 19) — według tego autora polityka społeczna koncentruje się na praktycznym, optymalizacyjnym aspekcie wywoływania pożądanych zmian struktury społecznej. Poszukuje ona optymalnych sposobów realizacji celów, jakimi są pożądane przeobrażenia struktury społecznej.

Polityka społeczna uwarunkowana jest wieloma czynnikami. Należą do nich między innymi: polityka państwa, demografia, stan systemu zabezpieczeń emerytalnych oraz rodzina. Polityka tego rodzaju kształtuje warunki życia ludzi. W dobie dynamicznych zmian demograficznych obserwowanych w Polsce i na świecie szczególnie ważną kwestią jest działalność państwa ukierunkowana na podnoszenie jakości życia ludzi starszych.

Polska polityka społeczna nie ma jasnego kierunku mimo licznych deklaracji, że ma współtworzyć społeczną gospodarkę rynkową. Z jednej strony preferuje ochronę tradycyjnych praw pracowniczych, ochronę słabszych warstw ludności, respektowanie praw nabytych, równość dostępu do usług społecznych, wspieranie rodziny, zwalczanie ubóstwa — prezentuje więc cechy państwa opiekuńczego. Z drugiej jednak nie jest w tym konsekwentna — decyzje podejmowane są często pod wpływem bieżącej konieczności i nacisków: żądań rekompensowania kosztów radykalnych przekształceń, presji zinstytucjonalizowanych grup interesów czy sugestii organizacji międzynarodowych. Sformułowano nawet pogląd, że reformy społeczne w krajach postkomunistycznych są poligonem doświadczalnym do wprowadzenia nowych modeli instytucjonalnych, miejscem ścierania się konkurencyjnych koncepcji różnie zorientowanych instytucji międzynarodowych (Zapędowska, 2011).

Ludzie starzy w Polsce — sytuacja demograficzna

Starzenie się populacji to proces demograficzny polegający na zwiększeniu odsetka osób starszych przy jednoczesnym zmniejszeniu odsetka dzieci w społeczeństwie danego kraju (Bednarczyk, 2015, 4). W 2018 roku liczba ludności Polski wyniosła 38,5 mln, z czego 9,3 mln (ponad 24%) stanowiły osoby w wieku 60 lat i więcej (zob. tabela 1). W porównaniu z rokiem 1989 liczba osób w starszym wieku wzrosła o ponad 3,7 mln (wzrost o 9,8 punktu procentowego). Najliczniejszą grupą są osoby w wieku 60–64 lata, lecz najwyższe tempo przyrostu dotyczy osób w wieku 80 lat i więcej. Ich udział w ogólnej liczbie ludności Polski nie jest duży, ale podwoił się z 2% w 1989 roku do ponad 4% w roku 2018.

Tabela 1. Ludność w wieku 60 lat i więcej w latach 1989 i 2018

Wiek	1989			2018		
	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
Ludność ogółem (w tys.)	38 038,4	18 540,5	19 497,9	38 413,1	18 583,6	19 829,5
60 lat i więcej	5603,9	2225,4	3378,5	9392,7	3917,0	5475,7
W % do ogółu						
60 lat i więcej	14,7	12,0	17,3	24,5	21,1	27,6
60–64 lata	4,8	4,3	5,2	7,1	7,0	7,4
65–69 lat	3,8	3,2	4,3	6,2	5,7	6,7
70–74 lata	2,1	1,6	2,4	3,9	3,4	4,4
75–79 lat	2,2	1,6	2,7	2,8	2,2	3,4
80 lat i więcej	2,0	1,2	2,7	4,3	2,7	5,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie www.stat.gov.pl.

W Polsce obserwujemy spowolnienie rozwoju demograficznego oraz znaczące zmiany w strukturze wieku jej mieszkańców. Trwający proces starzenia się ludności naszego kraju, będący wynikiem korzystnego zjawiska, jakim jest wydłużanie się życia, jest pogłębiony niskim poziomem dzietności (*Informacja o sytuacji...*, 2016). W odniesieniu do danych zawartych w tabeli 2 można stwierdzić, że proces starzenia się ludności w Polsce jest niestety pogłębiony niskim poziomem dzietności. Liczba urodzeń na najbliższe lata — według prognoz — będzie utrzymywała się na poziomie około 0,8% w stosunku do ogółu ludności, w wypadku którego liczba ludzi powyżej 60. roku życia w roku 2018 wynosiła około 25%, a roku 2050 ma być dwukrotnie większa i wynieść około 50% ogółu ludności w Polsce.

Tabela 2. Prognoza ludności na lata 2018–2050

Wiek	2018	2020	2030	2040	2050
Ludność ogółem (w tys.)	38 259,5	38 137,8	37 185,1	35 668,2	33 950,6
W % do ogółu					
Urodzenia	1,0	0,9	0,8	0,8	0,8
60 lat i więcej	24,9	25,9	29,0	34,4	40,2
60–64 lata	7,3	7,1	5,7	7,9	7,7
65–69 lat	6,3	6,6	5,7	6,7	8,5
70–74 lata	4,2	5,1	6,2	5,4	7,7
75–79 lat	2,8	2,7	5,4	4,9	15,7
80 lat i więcej	4,3	4,4	5,9	9,5	7,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Sytuacja demograficzna...* (2014, 1–43).

Wybrane programy rządowe skierowane do osób starych w Polsce

Za politykę społeczną osób w Polsce odpowiada Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, oferujące seniorom w latach 2014–2020 takie programy, jak między innymi: „Senior+”, Rządowy Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych (ASOS) czy „Opieka 75+”.

Organizowanie oraz świadczenie usług opiekuńczych jest zadaniem własnym gminy, o charakterze obowiązkowym, finansowanym z jej środków własnych. Program „Opieka 75+” skierowany jest do osób samotnych w wieku 75 lat i więcej. Jego celem jest zapewnienie osobom samotnym wsparcia i pomocy adekwatnej do potrzeb i możliwości wynikających z wieku i stanu zdrowia w ramach usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług opiekuńczych¹. Celem programu

¹ Usługi opiekuńcze to pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, świadczenie opieki higienicznej lub pielęgnacji zleconej przez lekarza oraz zapewnienie — w miarę możliwości ośrodka pomocy społecznej — kontaktów z otoczeniem.

jest również poprawa jakości życia ludzi w wieku 75 lat i więcej. Program „Opieka 75+” umożliwia gminom rozszerzenie oferty usług opiekuńczych oraz specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób, do których program jest skierowany. Ponadto zakłada wsparcie finansowe gmin w zakresie świadczenia usług opiekuńczych oraz specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób samotnych w wieku 75 lat i więcej, spełniających warunki udzielenia pomocy wskazane w ustawie o pomocy społecznej. Środki finansowe z programu mogą być przeznaczone na:

- zwiększenie liczby godzin usług opiekuńczych lub specjalistycznych usług opiekuńczych u osób, które już korzystają z takich usług lub korzystały z nich w ostatnim roku;
- dofinansowanie usług opiekuńczych lub specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób, które dotychczas ich nie otrzymywały.

Tabela 3. Kwoty przeznaczone na dofinansowanie programu „Opieka 75+” (w zł)

	2015	2016
Usługi opiekuńcze	390 667 317	433 148 183
Specjalistyczne usługi opiekuńcze	16 404 273	18 301 516

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Program „Opieka 75+”...* (2018).

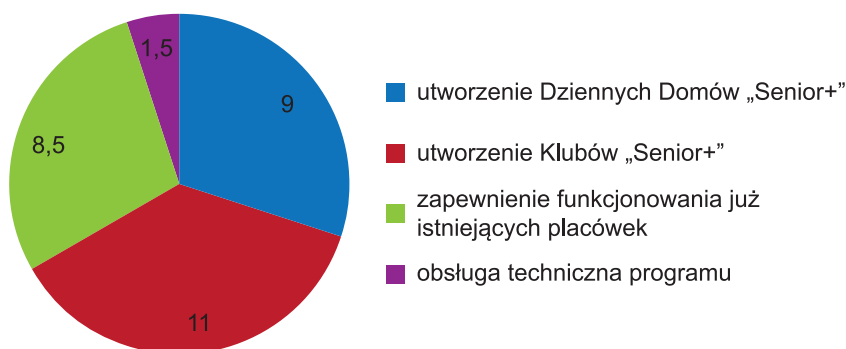
W 2017 roku program realizowało 85% gmin, co świadczy o tym, że nadal są gminy, które w ogóle nie świadczą usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych usług opiekuńczych. W 2017 roku w stosunku do 2016 w gminach wiejskich, miejskich oraz miejsko-wiejskich nastąpił wzrost o około 7% liczby osób, którym w drodze decyzji administracyjnych przyznano usługi opiekuńcze. Z każdym rokiem wzrasta kwota środków finansowych przeznaczonych na realizację tego programu (zob. tabela 3).

Celem programu „Senior+” jest w szczególności zapewnienie wsparcia seniorom — osobom nieaktywnym zawodowo w wieku 60+ — przez umożliwienie korzystania z oferty na rzecz społecznej aktywizacji, w tym oferty prozdrowotnej, obejmującej także usługi w zakresie aktywności ruchowej lub kinezyterapii. Seniorzy mogą korzystać również z oferty edukacyjnej, kulturalnej, rekreacyjnej i opiekuńczej, w zależności od potrzeb stwierdzonych w środowisku lokalnym. W ramach programu seniorom udostępniana jest infrastruktura pozwalająca na aktywne spędzanie wolnego czasu, a także ich zaktywizowanie i zaangażowanie w działania samopomocowe i na rzecz środowiska lokalnego. Program jest elementem polityki społecznej państwa w zakresie:

- wsparcia finansowego jednostek samorządu terytorialnego w zakresie realizacji zadań własnych określonych w art. 17 ust. 2 pkt 3, art. 19 pkt 11 oraz art. 21 pkt 5 ustawy o pomocy społecznej;
- poprawy jakości życia seniorów w środowisku lokalnym;
- zapewnienia seniorom wsparcia oraz pomocy adekwatnej do potrzeb i możliwości wynikających z wieku i stanu zdrowia, w tym wsparcia specjalistycznego;

- integracji społecznej środowiska seniorów, w tym rozwoju działań samopomocowych;
- zwiększenia zaangażowania seniorów w życie społeczności lokalnych;
- promowania aktywnego starzenia się (*Program wieloletni „Senior+”...*, 2016, 4–23).

Na podstawie analizy podsumowującej realizację edycji 2017 programu można zauważyć, że od początku jego funkcjonowania ze wsparcia w ramach programu skorzystało 240 jednostek samorządu terytorialnego. W ramach edycji 2017 powstało 113 nowych placówek, a 123 już istniejące skorzystały ze wsparcia na bieżące funkcjonowanie. Przewiduje się, że po roku 2018 liczba miejsc przeznaczonych dla seniorów w tym programie wzrośnie do ponad 13,5 tys. Osoby starsze bardzo chętnie korzystają z oferty dziennych placówek „Senior+”.

Wykres 1. Wydatki na program „Senior+” w 2017 roku (w mln zł)

Źródło: *Sprawozdanie...* (2018, 8).

W 2017 roku na realizację programu „Senior+” przeznaczono 30 mln zł, z czego:

- najwięcej, bo aż 11 mln zł, na utworzenie Klubów Senior+;
- 9 mln zł na utworzenie Dziennych Domów Senior+;
- 8,5 mln zł na zapewnienie funkcjonowania już istniejących placówek;
- 1,5 mln zł na obsługę techniczną programu (zob. wykres 1).

Również Rządowy Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014–2020 (ASOS 2014–2020) skierowany jest do osób w wieku 60 lat i więcej. Celem tego programu jest poprawa jakości i poziomu życia osób starszych dla godnego starzenia się poprzez aktywność społeczną. Program ma przyczynić się do pełniejszego korzystania z potencjału społeczno-zawodowego osób starszych, aby mogły one odgrywać różne role społeczne w życiu publicznym. Realizacja programu zakłada dofinansowanie rozwoju oraz powstanie nowej oferty edukacyjnej dla osób starszych, zwiększenie dostępu do zajęć edukacyjnych w ramach już istniejących oraz nowo utworzonych organizacji. W ramach programu można też otrzymać dofinansowanie innych form aktywności społecznej osób starszych. Realizacja programu jest źródłem wspierania różnych form edu-

kacji uczenia się na rzecz poprawy umiejętności osób starszych w szczególności w procesie wykluczenia społecznego.

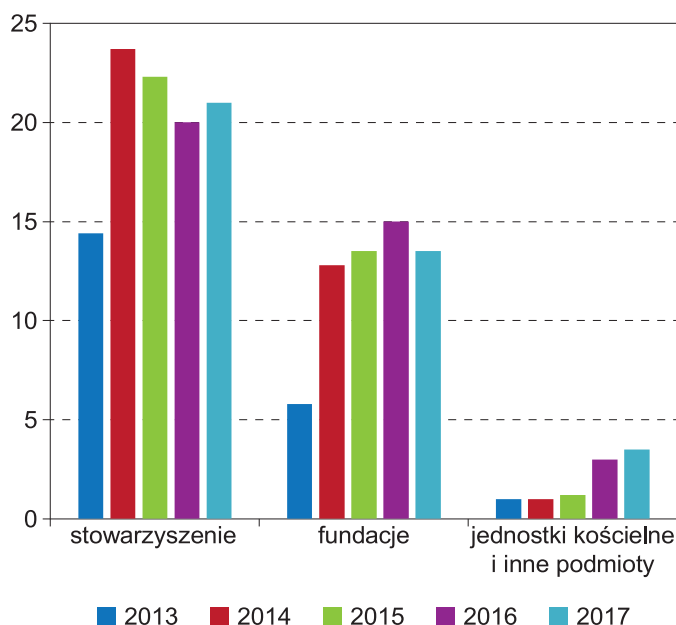
Program ASOS składa się z czterech priorytetów:

- priorytet I — edukacja osób starszych;
- priorytet II — aktywność społeczna promująca integrację wewnątrz- i międzypokoleniową osób starszych;
- priorytet III — partycypacja społeczna osób starszych;
- priorytet IV — usługi społeczne dla osób starszych.

Tabela 4. Liczba beneficjentów biorących udział w programie ASOS 2014–2020. Edycja 2017 (w tys. osób z podziałem na priorytety)

Priorytet	Nazwa priorytetu	Liczba beneficjentów (w tys.)
I	Edukacja osób starszych	11 492
II	Aktywność społeczna promująca integrację wewnątrz- i międzypokoleniową osób starszych	12 347
III	Partycypacja społeczna osób starszych	138 635
IV	Usługi społeczne dla osób starszych	16 864

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Sprawozdanie...* (2018, 35).

Wykres 2. Kwota przyznanych dotacji na realizację programu ASOS w latach 2013–2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Sprawozdanie...* (2013–2017, 1–60).

Łączna liczba beneficjentów biorących udział w programie ASOS 2014–2020. Edycja 2017 wyniosła 179 338 tys. osób (zob. tabela 4). Najwięcej, bo aż 138 635

tys. osób, wzięło udział w działaniach realizowanych w ramach priorytetu III. W pozostałych priorytetach liczba uczestników wynosiła od około 11 do 16 tys. osób.

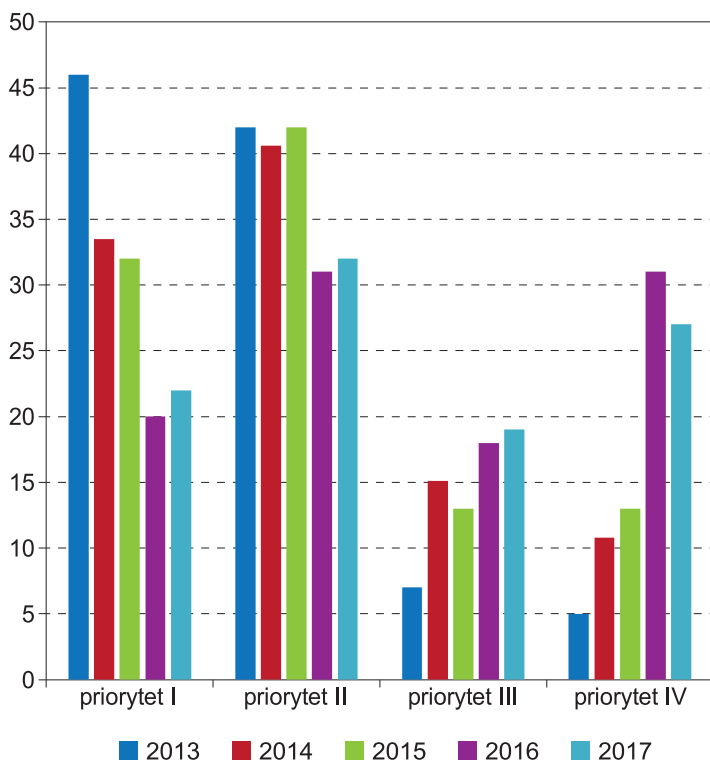
W edycji 2017 programu najczęściej realizowane były takie działania, jak:

— priorytet I: zajęcia kulturalne, sportowe, komputerowe — realizowano działania, które zawierały komponenty z zakresu edukacji zdrowotnej oraz kursy nauki języków obcych;

— priorytet II: warsztaty psychologiczne, warsztaty z zakresu promocji zdrowia, zajęcia kulturalne i artystyczne, zajęcia sportowe oraz promujące rekreację turystyczną, działania promujące aktywność społeczną;

— priorytet III: szkolenia z zakresu partycypacji publicznej, działania mające na celu wzmocnienie Rad Seniorów, prowadzenie bezpośrednich działań partycypacyjnych włączających osoby starsze;

— priorytet IV: tworzenie banków czasu i grup samopomocowych, tworzenie centrów usług i klubów dla osób starszych, zwiększenie potencjału społeczno-zawodowego osób starszych do świadczenia usług społecznych, świadczenie usług asystenckich i opiekuńczych (*Sprawozdanie...*, 2018, 1–60).

Wykres 3. Dofinansowanie programu ASOS w podziale na priorytety w latach 2013–2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Sprawozdanie...* (2013–2017, 1–60).

W ostatnich latach najwięcej dofinansowań w ramach programu ASOS trafiło do stowarzyszeń (zob. wykres 2). W 2017 roku kwota ta wynosiła 21 mln zł. Następnie dofinansowywane były fundacje, które w ubiegłym roku otrzymały 13,5 mln zł, a do jednostek kościelnych i innych podmiotów trafiło 3,5 mln zł. W podziale na priorytety dofinansowanie w głównej mierze dotyczy priorytetów II i IV, lecz w latach 2013–2015 najwięcej dotacji było przekazanych na realizację priorytetów I i II (zob. wykres 3).

Proponowane kierunki zmian

Analizując istniejące programy skierowane do ludzi starych oraz ich efekty, autorka niniejszego artykułu doszła do wniosku, że w najbliższych latach powinny mieć miejsce następujące zmiany w polityce społecznej:

1. Rozszerzenie programów w kwestii kryteriów, aby udostępnić szerzej programy seniorom. Program „Opieka 75+” w obecnej chwili jest skierowany tylko do osób samotnych w wieku 75 lat i więcej. Od stycznia 2019 roku ma być kierowany również do osób w rodzinach, ale ze względu na prognozy demograficzne, które wykazują, iż osób starych będzie coraz więcej, warto może spróbować skierować program do osób 70 lat i więcej. Często bowiem osoby w tym wieku wymagają usług opiekuńczych czy specjalistycznych usług opiekuńczych.

2. Zwiększenie środków finansowych na realizację programów dla seniorów. W związku z coraz większą liczbą osób w wieku 60+ będzie wzrastało zapotrzebowanie na realizację różnych programów skierowanych do tej grupy osób, dlatego powinno się stopniowo zwiększać środki finansowe na realizację tych programów.

3. Upowszechnienie realizowanych programów. Nie wszyscy bowiem wiedzą, że takie programy w ogóle istnieją i że osoby starsze mają możliwość z nich skorzystania. Kampanie reklamowe wymagają dodatkowych nakładów finansowych, ale można spróbować poinformować takie osoby za pośrednictwem pracowników socjalnych, zwłaszcza w małych gminach, gdzie zwykle są to pierwsze osoby, które mają kontakt z ludźmi wymagającymi pomocy.

4. Aktywizacja osób starszych w celu wyeliminowania bądź zmniejszenia wykluczenia społecznego i ubóstwa tej grupy osób. Ważny jest również rozwój instytucji kształcenia przez całe życie.

5. Badanie potrzeb i oczekiwań osób starszych. Przeprowadzenie badań wśród osób starych: czego by oczekiwali, jakie są ich podstawowe potrzeby, co umożliwiłoby stworzenie nowych programów bądź zaproponowanie nowych kierunków zmian w już istniejących programach, które mogą poprawić jakość życia osób starszych.

6. Zmiana świadomości Polaków poprzez przekazywanie informacji o problemie starzenia się naszego społeczeństwa i zwracanie szczególnej uwagi na pomoc

dla tej grupy osób, aby mogli godnie spędzić swoje ostatnie lata życia. Istotna jest tutaj również więź międzypokoleniowa.

Wnioski

Wydłużająca się przeciętna długość życia przy jednoczesnym spadku liczby urodzeń sprawia, że w perspektywie najbliższych lat nastąpi gwałtowny proces starzenia się ludności. Polska stoi przed licznymi wyzwaniami związanymi z planowaniem i kształtowaniem polityki w obszarze aktywności społecznej osób starszych. Wobec tego istotne jest, aby podjęto działania bezpośrednio skierowane do osób starszych.

Seniorzy już teraz cieszą się coraz większym zainteresowaniem ze strony instytucji rządzącej, ponieważ wyzwanie, z jakim będzie trzeba się zmierzyć w przyszłości, dotyczy bardzo dużej grupy seniorów w stosunku do ogółu ludności. To właśnie dla nich trzeba będzie doskonalić istniejące programy bądź też tworzyć nowe, aby zapewnić im spędzenie ostatnich lat życia na godnym poziomie.

Należy także wskazać, że rządy zmniejszają wydatki na opiekę socjalną i ubezpieczenia społeczne, przekazując pieniądze na rozwój gospodarki. Warto jednak pamiętać, że konkurencyjność państwa zależy w dużej mierze od wykształcenia obywateli i liczby osób aktywnych zawodowo.

Bibliografia

- Auleytner, J., Głębicka, K. (2000). *Polityka społeczna pomiędzy opiekuńczością a pomocniczością*. Warszawa: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej.
- Bednarczyk, T. (28.07.2015). *Wyzwania demograficzne dla systemów emerytalnych w Unii Europejskiej*. Data dostępu: 9.07.2018, <https://journals.umcs.pl/h/article/view/871>.
- Informacja o sytuacji osób starszych na podstawie badań Głównego Urzędu Statystycznego* (2016). Warszawa: Główny Urząd Statystyczny.
- Kurzynowski, A. (2002). Związki polityki społecznej z polityką gospodarczą. W A. Kurzynowski (red.), *Polityka społeczna* (11). Warszawa: Szkoła Główna Handlowa w Warszawie.
- Mała encyklopedia* (1995). Warszawa: PWN.
- Olędzki, M. (1978). *Instrumenty polityki społecznej socjalizmu*. Warszawa: PWE.
- Program „Opieka 75+” 2018 (zmiana)* (2018). Warszawa: Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.
- Program wieloletni „Senior+” na lata 2015–2020* (2016). Warszawa: Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.
- Rosset, E. (1959). *Proces starzenia się ludności. Studium demograficzne*. Warszawa: PWG.
- Sprawozdanie z realizacji Programu Wieloletniego „Senior+” na lata 2015–2020. Edycja 2017* (2018). Warszawa: Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.
- Sprawozdanie z realizacji Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014–2020. Edycja 2013* (2014). Warszawa: Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

- Sprawozdanie z realizacji Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014–2020. Edycja 2014* (2015). Warszawa: Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.
- Sprawozdanie z realizacji Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014–2020. Edycja 2015* (2016). Warszawa: Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.
- Sprawozdanie z realizacji Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014–2020. Edycja 2016* (2017). Warszawa: Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.
- Sprawozdanie z realizacji Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014–2020. Edycja 2017* (2018). Warszawa: Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.
- Sytuacja demograficzna osób starszych i konsekwencje starzenia się ludności Polski w świetle prognozy na lata 2014–2020* (2014). Warszawa: Główny Urząd Statystyczny.
- Szarfenberg, R. (2007). Definicje, zakres i konteksty polityki społecznej. W G. Firlit-Fesnak (red.), *Polityka społeczna* (21–34). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Szubert, W. (1979). Przedmiot, geneza i zakres socjalistycznej polityki społecznej. W A. Rajkiewicz (red.), *Polityka społeczna* (30). Warszawa: Wydawnictwo Śląsk.
- Turnowiecki, W. (2008). *Polityka społeczna*. Gdańsk: Wydawnictwo Gdańskiej Wyższej Szkoły Humanistycznej.
- Worach-Kardas, H. (2016). Jakość życia i sens życia w fazie starości. W M. Halicka, E. Kramkowska (red.), *Starość. Poznać, przeżyć, zrozumieć* (325). Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku.
- Zapędowska, K. (1.12.2011). *Polityka społeczna wobec osób starszych — utopia czy konieczność*. Data dostępu: 6.11.2018, <https://liberte.pl/polityka-spoeczna-wobec-osob-starszych-utopia-czy-koniecznosc/>.